

Erdoğan Tokatlı (3 Haziran 1939, Denizli - 5 Haziran 2010, İstanbul)

Galatasaray Lisesinden mezun oldu. Dizi, sinema yazarlığı ve çevirmenlik yaptı. Sinemaya olan ilgisi yazar-yönetmen olan ağabeyi Atilla Tokatlı sayesinde oluştu. Liseden mezun olduktan sonra çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayınlandı. Farklı dillerden birçok eseri Türkçeye kazandırdı.

Tokatlı'nın *Aydınlık* (Henri Barbusse) adlı çevirisi de Yordam Kitap tarafından yayınlanmıştır.

Erdoğan Tokatlı'nın Fransızcadan yaptığı *Gözleri Açık Gidenler* çevirisi ilk olarak 1968'de (Cem Yayınevi) tarafından yayınlandı.

Yordam Edebiyat'ta
Miguel Angel Asturias Eserleri

Guatemala Efsaneleri

Türkçesi: Tahir Alangu - A. Cengiz Bükler

Sayın Başkan

Türkçesi: Zeyyat Selimoğlu

Kasırğa

Türkçesi: Leylâ Gürsel

Yeşil Papa

Türkçesi: Cemal Süreya

Gözleri Açık Gidenler

Türkçesi: Erdoğan Tokatlı

Guatemala'da Hafta Tatili

Türkçesi: Leylâ Gürsel

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

GÖZLERİ AÇIK GİDENLER

ROMAN

TÜRKÇESİ

ERDOĞAN TOKATLI

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 10 • **Gözleri Açık Gidenler** • Miguel Angel Asturias

ISBN 978-605-172-57-6 • *Türkçesi:* Erdoğan Tokatlı

Redaksiyon: Ali Mert • *Düzeltilme:* Yağmur Yıldırım • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç

Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Ekim 2016

© Miguel Angel Asturias, 1954 - Miguel Angel Asturias mirasçıları; © Yordam Kitap, 2016

(Bu kitabın telif hakları Agencia Literaria Carmen Balcells, S.A. aracılığıyla alınmıştır)

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09

W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)

İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44

Başakşehir - İstanbul

Tel: 0212 5650122

GÖZLERİ AÇIK GİDENLER

ROMAN

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

Tahir Alangu

Dünyanın İspanyolca konuşan bölümünün en büyük roman-cısı, yazar olarak da en büyük savaşıcı Miguel Angel Asturias, ilk olarak iki eseri ile geçen yıl karşımıza çıkmıştı, yakında da üç romanı ve bir hikâye kitabı yayımlanacak.

M. A. Asturias, Guatemala'nın Ciudad kasabasında 9 Ekim 1899 tarihinde dünyaya geliyor. Bu hesaba göre, bu yıl 68 yaşına ulaşmış bulunuyor.* Guatemala'nın San Carlos Üniversitesi'nde hukuk okuyor. "Yerlilerin Sosyal Problemleri" adındaki tezi ile devlet hukuk sınavını veriyor (1923).

Bundan sonra da öğretimini tamamlamak için Avrupa'ya geliyor. Londra ve Paris'te uzun süre kalıyor. Sorbon'da okuyor. Geliş o geliş. Ara sıra, bir iki yıllığına yurduna dönüyor, bazı yüksek mevkilere getiriliyorsa da, ömrünün çoğunluğunu Paris'te ve sürgünde geçiriyor. Yeni düşünceli ve yurtsever öncüler işbaşı-na gelince, Asturias, Paris büyükelçisidir. Faşist cuntacıların bir askerî darbesinden sonra da sürgündedir. M. A. Asturias halen Guatemala'nın Paris büyükelçisidir. Kendi ifadesine göre, İspanyolca konuşulan bölgelerde ne zaman kendi kitapları toplanır ve yasaklanırsa, bu hareket bir faşist idarenin öncüsü ve habercisi sayılmış. Yazar, denemeleriyle bu gerçeğe ulaşmış. Reynaud yöne-

* Bu önsözün yazıldığı 1967 yılı için geçerli bilgi. Asturias, 9 Haziran 1974'te ölmüştür. -Yordam Edebiyat

timinde Orta Amerika din ve kültürünü araştıran Asturias, ilk eserini *Religiones y mitos de la America indigena* (Amerika Yerlilerinin Dinleri ve Mitolojileri, 1923-1926) adıyla verdi. Bilimsel değeri bir yana, Asturias'ın bundan sonraki eserlerinin ve anlatım tekniğinin temelini bu eserinde bulmaktayız. Bu büyük folklor araştırması, onun eserlerindeki dil ve hayatı belirlemede kullandığı malzemeyi ortaya koyuyordu.

M. A. Asturias'ın hayatı ve yazarlığının bir yanı, kendi halkının iki büyük kaynağa dayanan kültürü “İspanyol-Maya” ise, ötekisi de yurdunun dış sömürücülerine, dünyaca ün kazanmış Kuzey Amerikalı kumpanyalara, yabancılara satılmış yerli politikacılara açtığı savaştır. Büyük bir yazar ve sanatçı, ama örneklerine ancak İspanyol soylularında rasladığımız çetin bir milli kurtuluş savaşçısı. Günümüzde “anti-Amerikan” direnmenin en önemli öncülerinden sayılıyor Asturias. Bir gerilla değil, bir politikacı da değil ama yurtsever ve namuslu bir yazar var karşımızda. Daha doğrusu onun hayatının bu iki yanı birbiri içinde erimiştir. Zaman zaman memleketini yabancı ülkelerde iki anlamda temsil etmek fırsatını buldu: Bunlardan ilki Juan Jose Arevalo'nun cumhurbaşkanlığı sırasında, yurdunu, Meksika, Arjantin, Fransa ve El-Salvador'da diplomat olarak temsil etmesidir. Castillo Armas ihtilalinin başarısından sonra da bu görevinden ayrılıyor (1955). Sonra tekrar arkadaşları iktidara geliyor. Ve Latin Amerika dünyasından yabancı pençesi çekilene kadar, M. A. Asturias'ın yazar olarak savaşı böylece sürüp gideceğe benzer.

Onun kendi ülkesini dünyada temsil etmesinin ikinci yolu da, ta başından beri aralıksız sürüp gidiyor. Kendi yurdunun sorunlarını, özgürlük yolunda direnmelerini, bir türlü sona erdirilemeyen milli kurtuluş çabalarını, kültürünün derinliğini bütün dünyaya yayan, birçok dillere çevrilen romanları ile bugün dünyanın önde gelen birkaç romancısı arasında yer alıyor. Nobel Armağanı günümüz dünyasının en başarılı öncü romancısına verilmiş oluyor. Sanatını kendi yurtsever düşünce ve ülkülerine, kendi halkının savunmasına yönelten bir yazar kadar şerefli bir insan düşünülebilir mi? Bunu başkalarından çok önce bizler anlar ve beğeniriz.

Bir başka deyimle M. A. Asturias'ın eserlerinde birbirine bağlı iki yön açıkça görülmektedir: kendi yurdunun sosyal-politik sorunlarına bağlı oluşu, kökünü halk sanat ve kültürünün gür kaynaklarından alan güçlü bir sanat çabası.

Onun ilk edebiyat eseri, *Guatemala Efsaneleri (Leyendas de Guatemala, 1930)*, 1923-1926 arasında hazırladığı doktora tezine dayanıyor. Bilimsel malzemeyi sanat yoluna başarı ile aktarıyor. Onun, bundan sonraki bütün eserlerinde hep bu bilim derlemelerine, halk kültürünü, memleketinin insanlarını derinden tanımaya dayanan bir temel bulunacaktır. Bu eserinde kaybolmuş büyük Maya kültürünün hayata yansıyan, sözlü gelenekte sürüp gelen yüksek anlatım gücünü keşfediyor. Asturias, ilk adımlarını bilim yolunda atmakla birlikte, bu kaybolmuş eski yerli kültürünü titiz bir bilimsel davranışla değil, kendi soyunun büyük bir hayranlıkla bağlandığı dünyasına yaklaşma aracı olarak ele alıyor. Guatemala halkının bugünkü hayatında eski büyük kültürü; mitolojinin kalıntılarıyla, gündelik yaşantılarla karışıyor. Guatemala insanını anlamak için bu köklere inmek, dışarıdan bakanlarca anlaşılmasanılan davranışlarını ve zihniyetlerini kavramak için, o büyük kültürünün etkilerini araştırmak ve anlamak gerekliydi. Asturias'ın eserlerinde iç içe geçen bu iki dünya, yani bugünün emperyalist-sömürgeci şartlarının getirdiği çatışmalarla, eski kültürün ruhların derinliklerine çökmüş kalıntıları, onun yurdunun gerçek yüzü olarak belirleniyor.

Fransa'da ilk sürgünlüğü sırasında, M. A. Asturias, şiirleri ve hikâyeleri yanında, ülkesindeki diktatör Estrada Cabrera'yı taşıyan ünlü bir roman yazdı: *Sayın Başkan (El Senore Presidente, 1946)*. Gerçi ilk eseri olan *Guatemala Efsaneleri* ile daha önce dikkati çekmişti, ama romancı olarak geniş çevrelere ününü yayan ilk eseri *Sayın Başkan* oldu.

Bu romanın peşinden *Mısır Adamları (Hombres de maiz, 1949)* geldi. Burada eski Maya dünyası kalıntılarının bugünün Guatemala halkının dünyası ile nasıl kaynaştığı gösteriliyordu. Eski mitolojinin, Hristiyanlığın ve Anglosakson materyalizminin baskıları altında, *indios*'ların içlerinde nasıl yaşayıp bir di-

renme aracı olarak sürüp gittiği tasvir ediliyor. Orta Amerika'nın insanları yalnız yabancılar tarafından sömürülüyor, azgın tabiat güçleri ve tropikal sıcak ve hastalıklar da onların karşısındadır. Yalnız hastalıklar, açlık, ezici hayat şartları altında değil, metafizik şüpheler altında da kıvrınmaktadırlar. Seksüel hayat bile onlar için bir korku, dehşet ve ıstırap konusudur. Çünkü büyücüler *maiceros*'ları (mısır ekip biçen adamları) zürriyetsizliğe uğrattıyorlar. İnsanoğlu bu bölgede o kadar uzun süredir eksiklidir ki, ne tabiatla ne de kadın ve hayatla dengeli bir anlaşma kurabilmektedir. Büyülü güçlere bağlı görüntüler o kadar sık kendini gösteriyor ki, bunları birer gerçek olarak kabul etmek ve yaşama düzenlerine bağlamak zorundadırlar. Bu ülke insanları, *indios*'ların mitolojilerine göre, mısır tanelerinden yaratılmışlardır. Bundan dolayıdır ki, onlara *maiceros* diyorlar. Bunlar kolaylıkla büyülenerek taşa ya da hayvanlara dönüyorlar. Orta Amerika Kızılderililerinin çok garip eski şeytan inançları düzenine bağlı büyücülük dünyaları ile yarı putperest bir hayat süren Maya Yerlilerinin ezilmiş hayatlarıdır bu...

Büyük kazike (kabile şefi) Gaspar İlom, kabilesini *maiceros*'larla mücadeleye çağırır. Çünkü hükümet tarafından toplanıp getirilen *maiceros*'lar, ormanları yakmakta, toprakları büyük mısır tarlaları hâline getirmektedirler. Burada yetiştirilecek mısırla büyük ölçüde ticaret yapılacaktır. Hâlbuki *indios*'ların inançlarına göre mısır ancak kutsal bir yiyecek olarak öpülüp başa konulur ve gıda olarak kullanılabilir. Kim bu mısırları başka amaçlara göre kullanırsa (ispirto çıkarmak gibi) kutsal bitkinin şerefini lekelemiş olur, gizli büyülerin cezasına çarptırılır. Hükümetin *indios*'ların ayaklanmasına karşı yolladığı kuvvetlerin komutanı Albay Godoy, onları bir türlü yenemez. Direnme gitgide yayılıp genişlemektedir. Ama onların şefi Gaspar İlom'u, gizlice, bir yolunu bularak zehirler. Hâlbuki kazike İlom, yüce tabiat güçlerinin himayesindedir, yenilmez bir gücü vardır. İlom bu zehri tanır, ama kendi adamlarının yakalandıkları yerde barbarca öldürüldüklerini görünce, bilerek zehri içer. Albay Godoy da günün birinde esrarlı bir şekilde ölür.

Bundan sonra da savaş sonunun kargaşalıkları anlatılmaktadır. Savaşa karışan kadın ve erkeklerin ölümleri başlar. Kiminin karısı uçurum kenarında taş kesilir, kiminin karısı ise kocasından kaçır, derin kuyulara düşer. Kocalar karılarını bulmak için uzun yolculuklara çıkarlar. Burada *indios*'larda kadının ezilişi kadar törelere göre yargılanışı ve cezalandırılışı, bir yandan da kadın denilen yaratığın demonlara karışmış bir varlık olarak hayatta aldığı karışık yer anlatılmaktadır.

Asturias'ın daha sonraki eserleri, bir başka, bilinçli, daha vurucu ve savaşı bir yön alıyor. Orta Amerika ülkelerini kısıvrak bağlayan emperyalist sorunlar ve güçler (ABD sömürücülüğü, United Fruit gibi büyük tröstler) üzerinde ısrarla duran büyük bir roman trilojisi yazıyor: *Kasırga (Vientofuerte, 1950)*, *Yeşil Papa (Papa Verde, 1954)*, *Gözleri Açık Gidenler (Los Ojos de los Enterrados, 1960)*.

Bu trilojinin ilk romanı *Kasırga*'da, büyük bir Amerikan tröstünün bakir ormanları sökerek açtığı büyük muz tarlalarında çalışan işçilerin, sıcak, hastalık, kötü yaşama şartları altında ezilişleri, küçük toprak sahiplerinin kumpanya karşısındaki direnmeleri, yönetici beyazların kadınlara saldırıları, başkentteki asker ve sivil idarecilerin satılmışlıkları, halkın içten içe homurdanışı anlatılmaktadır. Küçük toprak sahiplerini örgütleyen bir Amerikalı karı koca, büyük patronlara karşı kavga ve direnme hareketlerinde öncülük eder. "Yeşil Papa", ta uzaklardan, Şikago'dan binlerce insanın hayatına hükmetmektedir. Tropikal hastalıklar, çürütücü hava, ağır çalışmalar, yoksullukla ezilen yerli halkla onları sömüren yabancılar, çatışmalarının en kızgın yerinde amansız bir kasırganın kurbanı olurlar. Kasırga, burada toplum çatışmalarının, halktan yana olan o esrarlı tabiat güçleri karşısındaki aczini ve küçüklüğünü anlatırken, bir yandan da yabancıya karşı çıkacak büyük bir yerli direnişin sembolü olarak kullanılıyor. Asturias'ın diğer kitaplarında görüldüğü gibi, bu kitabında da, yalın ve vurucu gerçekler, batıl yerli inançlar, hayal ve mizah garip bir düzenle iç içe girmiştir. Hayatın ezici sahneleri, tabiatın insafsız sertliğini anlatan tasvirler, insanoğlunu bu şartlar altında belirlemeler, eserin en güçlü yanlarıdır.

Trilojinin ikinci romanı *Yeşil Papa*'da, Geo Maker Thompson adında, Şikago'daki büyük tröst başkanı anlatılıyor. Bu adam, kendini birinci romanın sonlarında belli etmekteydi. Bu romanda ise soylu ve gururlu İspanyol ve *indios*'ların, ülkenin eski sahiplerinin çocukları karşısında, Anglosakson sömürücü emperyalist tipinin barbar ve insafsızca sertliğini temsil etmektedir. Vicdan ve beşeri ahlaktan yoksun oluşu, güçsüz, örgütsüz, saf insanları sömürmekteki dehası sayesinde büyük bir servet toplamıştır. Toprakları çaresizliklerinden ya da zorla ellerinden alınmış köylüler, birleştirilerek büyük muz tarlaları hâline getirilen kendi eski arazileri üzerinde çalıştırılır. *Kasırga*'da, "Yeşil Papa"ya karşı direnmeye yeltenen kimselerdir bunlar. Muz hevenlerini tarlalardan vagonlara, vagonlardan gemilere, yük hayvanları gibi sırtlarında taşırlar. Burada "Yeşil Papa"nın zalimliği, hükümetteki adamların alçaklığı, köylülerin çetin hayatı anlatılıyor.

Trilojinin üçüncü ve son kitabı *Gözleri Açık Gidenler*, dayanaktan yoksun, başvuracak yerleri olmayan, umutlarını yitirmiş bahtsız insanlar, "Hayatta haksızlığa uğramış ölümlerin gözlerinin açık gideceğine, böyle gömülenlerin gözlerinin ancak büyük ceza günü mahkemesinde kapanacağına" inanmaktadırlar. Tıpkı bizim halkımızın inancına benzer bir inanış, "Yeşil Papa" Maker Thompson'un ekonomik diktatörlüğü, yabancılara satılmış bir zorbanın politik diktatörlüğü ile birleşerek halkı ezen iki katlı bir baskı düzeni kuruluyor. Bütün ülke merhametsiz bir idare altında boğulmaktadır. Başkaldırma düşüncesi, devrimci Juan Pablo Mandragon aracılığıyla kafalara yerleşmeye başlıyor. Anadan doğma bir örgütçü olan Mandragon, suikastlar, silahlı ayaklanmalar düzenler, ama bir türlü başarıya ulaşamaz. Sonunda, çaresizliğinden, daha barışçı bir eylemde karar kılar: grev. Düşünceleri kabul ettirmek, taraftar kazanmak için önce en çok ezilmiş, en düşkün işçilerin alın yazılarını paylaşır, sonra yavaş yavaş üniversite öğrencilerini, öğretim kadrosunu, memurları, askerleri, din adamlarını, demiryolu işçilerini, zanaat sahiplerini, zafere ulaşacak davasına inandırır.

Renkler, düşler, gerçekler ve güzellikler, dehşet ve korkularla dolup taşan bu kitapta, yazar, hayatın en çirkef yanlarından en şirlisine kadar bütün görünüşlerini, insancıl duyguların en öğren-cinden en coşkununa kadar bütün çeşitlerini bir araya getirir.

Bu triloji dışında kalmakla birlikte, Asturias'ın öteki eserleri de Guatemala halkının toplumsal sorunlarını anlatmayı sürdürmektedir. Daha savaşçı esere yöneldiği görülmektedir. Hikâyelerini derleyen *Guatemala'da Hafta Tatili* (1958) bunlardan biridir. Yazarın "anti-Amerikan" saldırıları öteki eserlerinden çok bu kitabında kendini gösterir. M. A. Asturias, bu eserini, başka hiçbir eserinde görülme-yen acılı bir içtenlikle memleketine şöyle sunuyor:

Kahraman öğrencilerinin,
Ezilen köylülerinin,
Harcanan işçilerinin,
Savaşan halkının kanında yaşayan
Yurdum,
Guatemala'ya.

Bu çok sert saldırı hikâyeleri, Guatemala darbeleri ve ihtilallerinden derleme unsurlarla işlenmiş dokümanlar karakteri taşıyor. Komünizmle Mücadele Dernekleri, mezarları kendilerine kazdırılarak öldürülen sendikalı işçiler, halkı kırıp geçiren paralı satılmış askerler, silahsız insanların inatçı direnişleri, iftira kampanyaları, kitle hâlinde tevkifler, sorgusuz sualsiz gruplar hâlinde kurşuna dizmeler, M. A. Asturias'ın bu en dramatik eserinin acıklı muhtevasını veriyor. Denilebilir ki, bu eserde Asturias, diğer eserlerindeki kılı kırk yaran sanatçı yanını bırakmış, artık çıplak, en tesirli bir röportaj gerçekçiliğine yönelmiş durumda. M. A. Asturias'ın, üzerinde en çok söz edilen bu eseri bütün kitapları içinde en vurucu, en etkileyicisidir.

Bütün bu anlatılandan çıkan sonuç şu: M. A. Asturias'ın eserlerinin kaynağı kendi milletinin halk kültürü ve milli kurtuluş sorunlarıdır. Bu kültür ve bu çatışmalı hayatın tasvirini iç içe yürütürken, sömürücülere ve onların zalim ortaklarına karşı açtığı savaşı da aynı yörüngede ısrarla yürütüyor. Ona Nobel

Armağanını verenler yalnız eserlerini değil, bu namuslu davranışını da mükâfatlandırdılar. Büyük yazar eserlerini birbiri peşine vermekte devam ediyor. *Mulata de Tal* (Halis Bir Melez, 1963) ve *Alhajadito* (Dilencinin Bataklığı, 1966) adlı iki romanından sonra yeni bir efsaneler kitabı ile şiir kitaplarını da geçen yıl içinde verdi.

M. A. Asturias, ele aldığı temalara ve yurdunun gerçeklerine uygun düşen canlı, Avrupa roman geleneğini aşan bir anlatım tekniğine de ulaşmıştır. Dünya romanında başka öncüleri de olan bu yeni ve güçlü roman anlayışında, gündelik gerçekleri olağanüstü bir söz gücü ve canlı bir lirizmle, iklimin, tropikal bitkilerin, eski inançların, büyücülüğün, geleneklerin, kültür çatışmalarının, iktisadi savaşların birleşerek ortaya koyduğu, okuyanları sarsan bir etkileme gücü var.

Samatya, 26 Ekim 1967

BİRİNCİ BÖLÜM

I

“Ecnebler kafayı tütsülemiş gene!”

Anastasya –hani şu bizim, adından, yaşından ve cinsiyetinden gayri hiçbir şeyi belli olmayan, tıpkı halk çocukları gibi soyadı bile belli olmayan Anastasya– kendini tutamayıp, esans kokulu dondurmaların, yaldızlı kâğıda sarılı çikolataların, tıka basa doldurulmuş sandviçlerin, rengârenk köpüklü sodaların ve ithal malı içkilerin satıldığı –hem dans salonu, hem bar, hem de lokanta diyelim– Granada’nın kapısından her sabah başını uzatıp “Günaydın” der gibi söylemişti bunu.

“Ecnebler kafayı tütsülemiş gene!”

Kapı, işsizler ve her an devrilmeye hazır ayyaşlar için yapılmış, ağır, iri, kızıla çalan deri koltuklar ve yuvarlak, geniş, alçak, gıcır gıcır görünsün diye her sabah yeniden sünger taşıyla –ama kesinlikle cilayla değil– üzeri parlatılan tahta koltuklarla dolu, uzun ve yüksek tavanlı bir salona açılıyordu.

Ve her şey pırl pırlıdı. Tıpkı masalar gibi, temiz ve pırl pırl. Pırl pırlı içinde, sefil, pis ve hani ipince sesli ihtiyarlar vardır ya, işte onlara benzeyen boyacı yumurcaklar hariç tabii...

“Boyayalım beyler, boyayalım! Boyayalım mı abi? Çabucacık ha?”

Sabahın onu olduğunda her şey parlamaya başladığı bu dünyada. Sabahın onunda, hadi bilemedin on birinde.

Karameladan ve bir halı gibi parıldayan beton zeminden tutun da efendim, bütün bir duvarı kaplayan geniş pencerelere kadar her şey yeniydi, yepyeni. Altıncı Caddeyi pırlıtlara boğarak akıp

giden otomobillerin yansıdığı aynalar yeni; sabahları kaldırımlarda birbirini ite kaka, kimi zaman selamlaşp kucaklaşarak, kimi zaman da sadece şapka sallayıp el ederek kendine bir yol açmaya çalışan yayalar yeni; sıcak ülke motifleriyle süslü duvarlar yeni; kaymak taşından yapılma tavan yeni ve geceye floresan kelebek kanatları saçan cam tırtılları andıran dolaylı ışıklı avizeler yeni; yuvarlak duvar saatindeki zaman bile yepyeni; siyah pantolon, beyaz gömlekle, boğa güreşçilerine benzeyen garsonlar yeni; alkollü gözleriyle melez şehrin mahşerini seyreden dev yapılı sarışın ayşalar ve tabii ki Anastasya'nın sesi de yeniydi...

“Ecnebler kafayı tütülemiş gene!”

Nefti üniformalı subaylarla askerler sabah erkenden gelip Granada'daki mevzilerine yerleşir, ciklet çiğneyerek *whisky and soda** ve kokulu sigara içmeye koyulurlardı –hepsi değil tabii–, bazıları pipo içerdi. Ama hepsi de bu memlekette burunlarının dibinde olan bitene yabancıydı. Kudretli Amerikalarından kendileriyle birlikte getirdikleri tecrit atmosferi içinde hapis ve her şeye kesinlikle yabancı...

Sabah müşterisi komşu masalara çöreklenirdi. Tıka basa eşantiyon eşya ile dolu valizlerini gölge gibi yanlarında sürükleyen seyyar satıcılar, bir yandan yemeklerini yer, bir yandan da dergilerin cilalı sayfalarını süsleyen gösterişli kadın vücutlarını aç gözlerle çırılçıplak soyarlardı. İş adamı dediğin ekmekle yaşamaz ki sadece, gazete ilanlarıyla ve reklamlarla karnını doyurur biraz da. Civarın demirbaş içkicileri de şöyle sabah sabah bir tek kadeh yuvarlamak niyetiyle gelirlerdi oraya; önlerindeki kadehten bir yudum alıp ağızlarının pasını hafiften giderir ama bu ilk yudumu mideye indirmez ve daima sokağa tükürürlerdi. Yabancı askerleri hiç sevmezlerdi; onların “müttefik” olduğunu pekâlâ bildikleri hâlde memleketlerindeki bu ecnebi kalabalığını pek hazmedemezlerdi nedense. Ama bazıları da *United States*'te** mürekkep yalamış olmaktan veya bir süre için bile olsa bu ülkenin topraklarında

* Viski ve soda

** Amerika Birleşik Devletleri

yaşamaktan gelen geniş fikirlilikle barda ve salonda Yankee'lerin gölgesine oturmakta hiçbir sakınca görmez ve üstelik kendi dillerini bir yana bırakır, üstatlara onların memleketini tanıdıklarını ispatlamak için Amerikancayı kafa göz yaparak konuşur, kendilerini nasıl utanç verici bir teslimiyete sürüklediğini hesaplamadan sık sık "O-key, O-key Amerika!" sözünü ağızlarında geveler dururlardı.

Askerler ise keyifli keyifli gerinerek bacaklarının birini masaya uzatır, öbürünü ata biner gibi yandaki koltuğun üzerinden aşırırlardı. Bazıları, bardak dolusu *whisky and soda*'yı bir dikişte mideye indirdikten sonra koca kadehi masaya vurur ve uzun süre konuşurlardı. Sonra susarlar, sonra tekrar konuşurlardı. Konuşur ve susarlardı... Mesaj yazdırır gibi. Aralarında nükte yapmak için yaratıldıklarını sananlar vardı. Bunlar, dudaklarına iliştirdikleri sigarayı veya dişlerinin arasına sıkıştırdıkları pipoyu şöyle bir çeker, vakit kaybetmemek için hemen patlatırlardı espriyi. Kendilerinin gülmek için yaratıldığına inanan öbür askerler de hiç vakit kaybetmeden gülerlerdi. Bardaki döner taburelerin üzerine çöreklenip fır dönerek salonu seyredenler de salondakilerin neşesine katılır ama içki kadehlerini hiç bırakmazlardı ellerinden. Bu, sarı saçlı, mavi gözlü ve bembeyaz elli genç irisi askerler, nükteyi yapanı merakla araştırır, bulunca da salondakilerle beraber yapıştırırlardı alkışı. Uzun parmaklarındaki parlak taşlı yüzükleri, bileklerinden sarkan altın zincirli saatleri ve parlak suratlarıyla eski imparatorluk devrinin askerlerine benzerlerdi.

"Ecnebler kafayı tütsülüyor gene!"

"Yavaş olsana, teyze. İŖitecekler Ŗimdi!"

Anastasya'yı gölge gibi izleyen, onun peşinden bir an bile ayrılmayan ufak çocuk söylüyordu bunu.

"Kim işitecekmiş bakayım... Bırak Ŗimdi, İspanyolca biliyor mu sanki bu meretler?"

Barmen, salondan ısmarlanan içkileri homurdanarak yollar, sürekli olarak başını sallar, kendi kendine:

"Vakit kaybetmiyor adamlar; bu askerî üstekiler yaman doğrusu, sabahın köründe başlıyorlar içmeye..." derdi.

Çekik gözleri ve yumuşak bıyığının altında fırın kapağı gibi duran ağızıyla, ışıkların altında sahici bir köpek balığına benzerdi.

İçki şişelerini kasalardan, sepetlerden çıkarır, bir kılıç kınından nasıl çekilirse şişeleri saman ambalajlardan öyle sıyrıp temizler, asker gibi dizer, sonra savaş düzenine sokardı. Viski, vurucu kuvvet olarak hep en önde dururdu. Onu, ithal malı veya yerli malı rom şişeleri izlerdi; berrak manzaralı cin şişeleri, üzeri madalyalı etiketlerle donanmış konyaklar, yıldızlı etiketleriyle cömert şaraplar, çekici peri kızı resimleriyle süslü likör şişeleri daha sonra gelirdi...

Barmen, şişeleri sıralarken, müşteriye hizmet eden garson onun önünde durur, hep aynı şeyleri söylerdi:

“Adamlara absent taşımaktan tırnaklarım morardı, Sinyor Minşo. Kendimde değilim işin kötüsü. Ne yaptığımı bile bilmiyorum artık...”

Absent kokusu soluğunu kesiyor, başına ağırlar veriyordu. Aslında absent değildi bu, perno’ydü ya... neyse. Buz dolu içki kadehlerini tutmaktan tırnakları morarmıştı gerçekten de.

“Teyze, bak giriyorum içeriye!..” derdi Anastasya’nın peşindeki ufaklık. Orada, kapı eşiğinde, hiçbir iş yapmadan öyle tek ayağının üstünde bekleyip durmaktan bıkmış olurdu genelde.

“Gir öyleyse, ne duruyorsun...” derdi Anastasya; sonra da, ayakları çiplak ve nasırlı, üstü başı perişan, boynunun ve kulaklarının kiri etine yapışık bir kalıp gibi duran çelimsiz çocuğu salona itiverirdi.

Ufaklık ağzını çarpıtır, bir omzunu çökertir ve bütün bunlar salondaki ayyaşlarda acıma duygusu uyandırmaya yetmeyecekmiş gibi hafifçe topallayarak masaların arasında dolaşırdı. Elindeki şapkayı müşterilerin önüne doğru uzatarak dilenir, masaları işgal eden dev yapılı sarışın adamların arasında kapkara görünürdü.

Anastasya, kapının eşiğinden onu gözler ve “Tanrım! Müşterilerin arasında amma da karanlık görünüyor benim yumurcak,” derdi kendi kendine. Askerler ciklet çiğnemekten bir türlü vazgeçmez, çocuğun önlerine uzattığı şapkaya bozuk paralar fırlatırken sakızlı dişlerini birbirine sürterek geniş getirirlerdi. Bazısı da

sadaka yerine viski uzatırdı çocuğa veya sigarasının ateşli ucuyla tehdit ederek ufaklığı yanından kovardı. Hele garsonlar... İyice öfkelenirlerdi yumurcağa! Ellerindeki bembeyaz peçeteleri tehdit dolu bir ifadeyle savurup arkasından koşarlardı.

Koyu ve yanık cildi, bembeyaz saçlarıyla karışıklık oluşturan bir ihtiyar ve aklı sıra çok şakacı bir çavuş; çikolata, karamela, bonbon ve sigara gibi ıvır zıvırın depo edildiği yerde, kasanın başında pikenekleyen adama bağıırırdı o zaman:

“Boş yere kovalamayın onu. Öldürüverin, olsun bitsin... Böcekler bunlar... öldürmeli böcekleri... bütün İspanyollar böcek zaten!”

Çavuş bu müthiş nüktesine kakhahalarla gülerken garsonların şirretliğinden kaçan yumurcak, bir koşuda kapıya varır ve dışarıda kendisini bekleyen Anastasya'nın yanına sığınır.

“Amma da çok para toplamışsın!..” derdi Anastasya; oğlanın getirdiği bozuklukları önce avuçlar, sonra da keyifle cebine indirirdi.

Ufaklık, içi para dolu şapkasını ona bırakır, bir koşuda uzaklaşır, ilerideki sinemanın kapısı önünde dağıtılan; üstü kocaman aslan ve at resimleriyle, ünlü film artistleriyle, kocaman yazılarla kaplı el ilanlarından alırdı. Teyzesinden bir izin koparabilse o da broşür dağıtıcısı olacaktı. O zaman kendisi de öbür dağıtıcılar gibi bedava girecekti sinemaya.

“Neden hapsolacaktım ki o karanlık yerde... Meryem Ana aşkına, bir de para mı vereceğim üstüne!..”

Çocuk ona ne zaman “Beni sinemaya götür,” dese, Anastasya işte hep böyle cevap verirdi. “Fakirlerin sinemaya filan para verecek hâli yoktur zaten. Bir kere evimizde elektrik yok bizim, gece başlar bizim sinemamız... Hayat öyle zor ki, insan tutup o karanlıkta gözlerini yormamalı...” derdi.

Granada'da ise işler karışmaya başladı. “İspanyollar mı böcek?.. İhtiyacınız var ama bize...” dedi genç bir adam. Nükte meraklısı çavuşun masasına yakın bir yerde arkadaşlarıyla oturuyordu. Deminki sözüne içerlediği için doğrudan doğruya ve İngilizce olarak sormuştu çavuşa.

“Meksiko, ısırgan böcek...” diye yanıt verdi çavuş. İspanyolca konuşuyordu, sesini de yükseltmişti üstelik diklenir gibi: “Orta

Amerika, ufacık, deli böcekler... Antiller böcek değil, kurt onlar...
Güney Amerika; ukala hamam böceği onlar da!”

“Bize ihtiyacınız var ama!”

“Minnesota’da, memleketimde size ihtiyaç yok, arkadaş! Washington değildir bizim memleket. Wall Street hiç değildir.”

Başka bir masadan öfkeli ve titrek bir ses girdi konuşmaya:

“Söyle şu herife; madem beğenmiyor bizi, gitsin başka yerde dövdürsün dibini!”

Altıncı Caddede çalılımlı çalılımlı gezinen son model arabaların klakson sesleri duyuluyordu. Tam öğle vakti... Hava sıcak mı sıcak, Granada tıklım tıklım. Boş masa yok. Barmen soluk bile almadan çalışıyor. Kadehleri çoğaltan bir mucize sanki elleri. Şişeleri hiç bakmadan, elleriyle yoklayarak buluyor, hızla dolduruyor kadehleri. Hizmet eden garsonlar durmadan gidip geliyorlar masaların arasında. Kasa tükenmek bilmeyen şingirtularla çalışıyor. Telefon boyuna çalıyor. Gazeteler ortalıkta. Plak dolabı öt babam ötüyor. Ve Anastasya...

“Ecnebler kafayı tütüslüyor gene!”

Sokaklarda, oynayan film ve piyesler hoparlörle ilan ediliyordu. Charlie Chaplin’in “Diktatör”ü!.. Diktatör... Bağırın reklamcılarının gırtlığı ellerindeki megafonlardan daha fazla eziyet çekiyordu; milli piyango bileti satanlar bir kollarında zenginliği, perişan kılıkalarında da sefaleti gezdiriyorlardı. Anastasya’nın yumurcağı bir masadan öbürüne dolanıp duruyordu; müşteri kalabalığının sonu gelmez isteklerle bunalttığı garsonlar, böyle anlarda farkına bile varmazlardı onun varlığının.

Yumurcağın kazancı, kalabalık öğle vakitlerinde, nedense sabahkinden daha fazla olmuyordu. Şık giyimli beylerin, eldivenli, tüylü şapkalı, allı morlu süslenmiş boyalı hanımların işgal ettiği masalardan çıksa çıksa bir iki bozukluk çıkıyordu fazladan. Kimi onun ricalarını duymazlıktan geliyor, kimi de dalgın ve düşünceli pozlar takınıyordu. Yumurcak, açlığın baskısıyla kirli ellerini oradakilerin üstüne başına sürece kadar yakına geliyor, karşısına koca bir duvar gibi dikilen bu kayıtsızlık karşısında ısrar ediyordu. Müşterilerin bir kısmı onu yok sayarak konuşmaya devam ediyor,

bir kısmı onu polisle tehdit ederek uzaklaştırmaya çalışıyor, bazıları da bakacak kimsesi olup olmadığını soruyorlardı. Şaşkına dönen yumurcak bu soruyu nasıl cevaplayacağını bir türlü kestiremiyor, masaları dolduran şık ve zengin insanların atıştırması için garsonların getirip bıraktığı çeşitli yiyeceklerin ve içkilerin böyle burnunun dibinde durmasına şaşırarak susuyordu.

“Anan baban vardır... mutlaka vardır...” diyordu beylerden birisi.

“Belki babam vardır...” diye cevap veriyordu ufaklık.

“Ya annen? Annen yok mu?”

“Hayır, yok...”

“Öldü mü?”

“Hayır...”

“Hiç görmedin mi anneni?”

“Annem yok ki...”

“Nasıl olur?.. Herkesin mutlaka bir annesi vardır...”

“Benim yok... Babam beni teyzeme doğurmuş...”

Müşterilerin kahkahası, alaylı sözleri kulaklarında vınıyordu o zaman. “Sahtekâr”, “büyücü piçi” gibi iltifatlardan anlamadığı için omuz silkiyordu yumurcak ve masaların üzerinde gördüğü kızarmış ekmekli jambon ve peynirlerden, ballı zeytinli küçük sandviçlerden –ağzı sulanarak ve kederli bir sesle– dilenmeye devam ediyordu.

O günden sonra hemen herkes onu yanına çağırıp, “Babam beni teyzeme doğurttu” sözünü tekrarlatmış, kahkahalarla gülerек çocuğun uzattığı şapkaya bahşiş atmaya başlamışlardı.

Öğle vakti, saat bir buçukla iki arasında salon boşalıyordu. Aynı saatte Altıncı Cadde bile ıssız, تنها ve sessiz oluyordu. İşte o zaman kaldırımlara uzatılan tentelerin gölgesinde içki ticareti devam ediyor; barmenlerle iri yapılı sarışın askerler arasında, viski, absent, cin, rom ve aynı bardakta bira ile beraber sunulan romun hâkim olduğu yoğun bir trafik başlıyordu.

“Ecnebler kafayı tütsülüyor gene!..”

Kambur ve çok uzun kollu bir cüce satıcı, kâğıt mendiller satmak için girdi içeriye. Konuştuğu zaman, dudaklarının kenarında

beyaz köpükler peydahlanıyordu. Siyah el çantasından çıkardığı malları, ağzının kenarlarında biriken beyaz salyalar reklam ediyordu sanki. Granada'nın idare müdürüne sırtını dönünce adamın elindeki piyango biletlerini dalgınlıkla sayışını kendi lehine kullandı; izin almış gibi dolaştı salonda.

“Saat üç oldu, bir lokma ekmek koymadım ağzıma, uğursuzluğun bu kadarına da pes doğrusu!” diyerek sırtladı kamburunu; çantasını, salyalarını ve kâğıt mendillerini sürükleyerek çıktı. Soğa çıkar çıkmaz da başladı söylenmeye:

“Allah belasını versin bu dükkânın da... Burada herkes pezevenk yerine koyuyor beni!”

İçeriye girmeye çalışan bir reklam tellalını, idare müdürü kapıda göğüsledi bu defa. Deminki cüce kadar şanssız yoktu tellalın.

“Ecnebleri oturtacak yer bulamıyorum, neden reklam parası vereyim boş yere?..”

“Yerli halkın ayağını alıştırmak için belki...”

“Onlar gelmeseydi daha iyi! Onlar gelecek diye reklam yapmak gereksiz. Ne zaman gelseler patırtı çıkarıyorlar zaten...”

Saat dördü vurunca Altıncı Caddenin arşınlayan yaya kalabalığı kapağı sinemaya atar, aynı anda içi asker dolu fiyakalı kiralık taksiler Granada'nın kapısı önünde boy gösterirdi. Bu askerler şehir dışındaki Amerikan üssünden; resmî şahsiyetlerin deyimiyle “Amerika’da bir yerde” bulunan askerî üstün geliyorlardı. Askerlerden biri taksiye para verirken, öbürleri üçlü, dörtlü, beşli, sekizli gruplar hâlinde Granada’dan içeriye dalarlardı. Hemen viski, bira, konyak, cin ve rom gibi çeşit çeşit içkilerin başına çöker, daha önceden bara yerleşmiş arkadaşlarıyla tokalaşırlardı. Barın etrafında bir kaynaşmadır başlardı. Ahbap usulü atılan şaplaklar, şakacık-tan yumruklaşmalar görülürdü. Sabahın köründe bara çökmüş olanlar, döner taburelerden usulca iner ve yerlerini yeni gelenlere bırakırlardı.

Barın yakınındaki çay salonu da aynı saatte süslü hanımların ve şık beylerin istilasına uğradı... Beş kala... Vakit akşamüstü, beşe beş kala. Hayatlarındaki bütün hünerleri ve şıklıkları, en çok sevdikleri film yıldızını taklit etmekten öteye geçmeyen gencecik

kızlar, iyi giyimli, kibar delikanlıların yanında gelirlerdi buraya. El ele, diz dize otururlar ve filmlerdeki gibi romantik veya şehvet dolu sahneler yaşarlardı. Salonun loşluğu, duvarlardaki kadifenin yumuşaklığı ve Hawaii müziği belli başlı suç ortaklıklarıydı. Komşu masalarda onların henüz yeni evlenmiş arkadaşları; hani şu, vücutlarının güzelliğini, endamlarını kaybetmekten çekindikleri için öyle her önüne konanı yemez takımından, nazlı ve neşeli genç hanımlar otururdu. Bunlar çoğu zaman yeni doğmuş bebeklerine göz kulak olsun diye hizmetçilerini de peşlerinden sürüklerdi. Hizmetçi kadınların kucağında bebekler pırpışlanır; kollarında, içi bebek çamaşırı dolu çantalar asılı dururdu. Bu yeni evli ve endamına düşkün mü düşkün hanımların en kabadayısı, “anasonlu su” içerdi.

Uçları dudak ruju ile damgalanmış sigara izmaritleri çay bardaklarının içinde gelirdi bulaşıkhaneye. Bay Bruno ve bulaşıkçıları, kirli ne varsa ayna gibi parlatırken, müşterileri biraz olsun çekiştirmeyecekler miydi yani:

“Çay müşterisi fazla kalmıyor içeride, biraz oturup gidiyor ama askerler bara bir çöktüler mi akşama kadar kıpırdamıyorlar yerlerinden. Sıkıntıyı nasıl defedeceklerini biliyor onlar. Hele pancar suratlı biri var ki aralarında, tam gözü açık sarhoşlardan. Oturduğu yerde yüzüyor sanki. Bir tanesi de takmış gözünü boşluğa, bakıyor babam bakıyor. Ve sanki her yeni kadehte daha uzağa gidiyor mübarek! Ya o iri yarı pilota ne buyurulur? Herif bazen tam sapıtıyor, önüne kim çıksa başlıyor adamın yüzünü gözünü ellemeye...”

“Fakat şunu bilmiş olun, en fazla çay müşterisi zıkkımlanıyor içeride. En fazla bulaşık da onlardan geliyor. Domuz sürüsü!”

“Herifler kırıntı bile bırakmıyorlar tabaklarında yahu. Öteyi beriyi topluyoruz toplamasına... ama kirli olduğu için değil hani, yeni müşterinin önüne konmaz da ondan...” diye tamamlıyordu en yaşlıları bu sözleri.

“Ne sanıyordunuz yani?.. O güzel tereyağlı çörekleri, o taze pastaları el sürmeden size bırakacak değiller ya!”

“Yahu, böyle konuşmayın, ayıptır. Sizi işiten de ‘Beş Sokak’ cinsinden kalitesi düşük bir yerde çalıştığınızı sanacak. Granada’da çalışıyoruz biz, anlı şanlı sosyete mekânı, unutmayın sakın!”

Bay Bruno keserdi onların yârenliğini:

“Sessiz, hani şöyle patırtısız çalışsanız daha çok sevineceğim. En büyük kabahatiniz de gürültücü oluşunuz zaten. Size ne yahu! Yok, kadınlar becerebilseler, tabakları fincanları da zikkımlanmış, yok lüzumundan fazla tabak, çanak kirletirmiş... Sabun ve su ne güne duruyor burada, elleriniz ne güne duruyor? Sizin işiniz garanti, paranız sağlam. Şimdi tutup da bize hiç mi hiç faydası olmayan ıvır zıvır hikâyelerle kafa patlatmanın ne âlemi var!”

“Fukaraların da et yiyebildiği o masal çağından geliyorsunuz siz don Bruno Salcedo. Para pul sahibi oldu diye zenginlerin fakirlerden pek de ayırt edilmediğini sananlardansınız.”

“Zengin dediğin en azından üç, dört fukaraya bedeldir, yaaa aslanım!.. Sen daha gevele dur bakalım... Zenginin malı, züğürdün çenesini yorar dememişler boşuna!”

Bulaşıkhaneye yığılan piliç ve kızarmış tavuk artıkları, akşamı ve yemek vaktini haber verirdi onlara.

“Ecnebler hep piliç zikkımlanıyor...” derdi yeşil gözlü bir garson. Ve sonra müşterinin yarım bıraktığı bir butu yakalayıp keskin dişleriyle balıklama dalar, dolu ağzıyla anlatmaya devam ederdi: “Ecnebi milleti piliç demiyor, *çi-kın** diyor.” Oradakilerden bir başkası onun bıraktığı yerden alırdı sözü:

“Çok yiyor bu adamlar...”

“Askerler piliçten başka bir şey yemiyor, öyle çatal bıçak filan da kullanmıyorlar. Hem kim bilir, bu herifler de kendi memleketlerinde bizden farksızdır ama burada *Mister* pozunda dolaşıyorlar.”

“Kendi memleketinde peygamber olamaz hiç kimse. Fakat sen Çin’e gitsen *Mister* olamazsın, aslanım.”

“Belki *Mister* olamam ama ben de ‘Don’ olurum ya, ona bak sen!”

Su, şırlı şırlı akarken bulaşıkçıların morarmış parmakları arasında gidip gelen beyaz porselenden çay fincanlarını, her çeşitten içki kadehlerini arıtır, bunların üzerine dağılan sabun köpüklerini temizlerlerdi.

* İngilizce “chicken” (piliç) sözcüğünün okunuşu.

“Uğur! Uğur!” diye hep bir ağızdan bağırsırlardı ne zaman bir tabak kırılrsa.

Bulaşıkları, bulaşıkhaneye gelmeden önce kontrol edip tekrar müşteriye yutturulacak cinsten yemek artıklarını ayıklamakla görevli adam, o zaman tekrar bulaşıkhanede görünürdü... Juan Nepomuceno Rojas’tı adı.

Elindeki süpürgeyi sallayarak cam kırıklarını toplamaya gelirdi.

Oflaya puflaya süpürürdü kırıkları. “Hep kırıyorlar, babalarının malı gibi kırıyorlar tabakları,” diyerek söylenirdi kendi kendine. Eskiden insanların başkasının malına kendi malından daha insafı davrandıklarını düşünürdü. “Çok dikkat edilirdi eskiden. Şimdiki gençler çok dikkatsiz, çok insafsız,” derdi.

Bir yandan söylenir, bir yandan da cam kırıklarını süpürürdü. Nepomuceno Rojas, Granada’nın patronu bir yana bırakılırsa, kırılan öteberiyi ödemek zorunda kalan tek adamdı. Çok kere, cam kırıklarını toplayayım derken, ellerini kesmişti. Çünkü orada kim bir şey kırsa, öbürlerine haber vermeden sıvışır, böylece kıldığı şeyin parasını ödemekten kurtulurdu, işte o zaman da kabalık Rojas’ın başına patlardı. En iyi yemek artıklarını karşılıksız vermezlerdi Rojas’a. Böyle ödetirlerdi cezasını. Juan Nepomuceno Rojas’tı adı ama tüm dini bütün Hristiyanlar gibi o da midesine pek düşkün olduğundan, bu düşkünlüğünü de her fırsatta açığa vurduğundan, onu Juan-sabah-öğle-akşam-yiyen-içen-Rojas diye çağırarak da mümkündü.

“La Concordia”dan dönüyordu Anastasya. O kederli ve ıssız park yerinden dönüyordu. Gecenin onuydu daha. Az önce, parkın bir köşesinde, bir eski zaman heykeli ile bir ağacın arasına çömelerek çişini yapmıştı. Polisin veya başıboş dolaşanların ansızın bastırması ihtimaline karşı, yanındaki yumurcağı nöbete dikmişti. Ufaklık, yıldızlı göğe bakarak ıslık çalıyor ve ayağıyla nemli top-rağı eşeliyordu.

“Rahat dursana, oğlum. Tepinmesene! Söz veriyorsun ama tutmuyorsun sözünü. Daha ben çömelir çömelmez başladın dans etmeye. Hem kes bakayım ıslığı, birisi gelirse ıslık çalacaksın!”

“Gürültü ediyorsun, yelleniyorsun, teyze... Kimse duymasın diye ıslık çalıyorum ben de.”

“Edepsizin birisin sen. Evet, edepsizin birisin!”

Ufaklık ve teyzesi, “La Concordia”dan doğruca Granada’nın köşesine gelmişlerdi. Gündüz gözüyle neyse ama gece karanlığında tek kelimeyle dökülüyordu Anastasya ve yeğeni. Ayaklarını sürüyerek yürüyor ve ferî sönmüş gözlerle, vitrinlerde sıralanmış yiyeceklere bakıyorlardı: Barbunya fasulyesi ile süslenmiş yağlı beyaz peynirli küçük sandviçlere, sosisli ekmeklere, ananaslı şekerli pastalara bakıyorlardı...

Anastasya yumdu gözlerini, yumurcağı tuttu elinden, vitrinleri çeşitli yiyeceklerle doldurulmuş bu ışıklı dükkânlardan mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmak için sürükledi çocuğu. Dükkânların karşı sırasında Aziz Francesco’nun heykeli olanca ciddiyeti ile dikilmekteydi.

Kötü bir iş yapmamak, suç işlememek için kaçıyordu Anastasya. Küçük oğlanın elini ihtiyar avucunda kenetlemişti, çocuğun ıslak kaldırımlarda usulca yankılanan ayak seslerini duyuyor, eteklerinin rüzgârda şişip genişlediğini hissediyor, bir an önce o büyük Fransisken manastırına komşu Saint Clare tapınağına ulaşabilmek için dua ediyordu. Haç çıkararak geçti küçük tapınağın önünden, çocuk için de haç çıkardı.

Zenginlere veryansın eden, sert ama hangi anlama geldiği kesinlikle belli olmayan sözler geveliyor, içinde kabaran öfkeye Saint Clare tapınağının Aziz Peder’ini ve tapınağın dibindeki duvarda çarmıha gerilmiş İsa hazretlerini tanık tutarak söyleniyordu.

Granada’dan caddeye taşan müzik seslerini duydular önce. Az sonra da Granada’nın kaldırımında belirdiler. Midelerinden açlık türküleri yükseliyordu. Şu “don Nepo” denilen herif, yiyecek bir şeyler verebilirdi belki onlara. Anastasya, açlığının hızıyla kapının eşğine kadar yürüdü ve şöyle dilini şaplattıktan sonra kendini tutamayıp söylendi:

“Ecnebilir kafayı tütsülemiş gene!”

“Sus teyze, yakalayacaklar şimdi seni...”

“Tam buldun sırasını, bu çalgılar, dans filan, bir de tıkırırken beni mi işitecekler?... Kaç zamandır bilirim bu herifleri... Bananera'da topunu birden sarhoş gördüm bunların... Fakat bırak şimdi, gençliğimi hatırlatma bana... Gençliğimi bile doğru dürüst yaşamadım ki... Biliyor musun, asıl şimdi, ihtiyarlayınca koyuyor insana.”

“Teyze, gireyim istersen...”

“Gir, bücür... Gir...”

Yumurcak, onun sözünü bitirmesine fırsat bırakmadan o küçücük kir pas içindeki kara gövdesiyle hemen içeriye dalmış ve uzun süre o masa senin bu masa benim dolaşmayı başarmıştı. İçerisi çok kalabalıktı ve şimdi garsonlar ufaklığa da, para veya yiyecek dilenmeye gelen öbür adamlara da ses çıkarmıyor, dağıtılacak bahşişlerden kendilerine de dişe dokunur bir şeyler çarpabilmek için pürdikkat dolaşıyorlardı.

Her dakika biraz daha kafayı bulan sarışın devler, şöyle biraz İspanyolca sökebilmek niyetiyle gazete alıyor, piyango biletine para bastırıyor, bol resimli dergilere veya yaseminli, leylaklı, kamelyalı çiçek demetlerine döküyorlardı ceplerindeki. Onlara bu çiçekleri, orta boylu, gençliğinde güzel olduğu anlaşılan bir kadın satıyordu. Askerleri sıkıştırıyordu kadın. Belki çiçek alırlar benden, diyordu ama sadece bir bahaneydi bu. Aslında, selüloit bebeklere benzettiği bu adamların etini kemiğini yokluyor ve böylece içlerinden biri aşka gelip de kendisini veya usulca satışa arz ettiği kızlardan birini arzularsa, dünyalık kazanmak için uğraşıyordu. Kadının ağzında teklif edilen kız bir değil, bindi:

“Gencecik bir kız var elimin altında; hem kız-oğlan-kız bu, el değmemiş... Beğendiniz mi çiçeklerimi? Evli bir kadın var elimde... Nasıl bu leylaklar? Gelin benimle, don Mister, hemen şuracıkta kız; arka sokakta, odasında bekliyor sizi...”

Gumer kadının çiçek sepetine bekçilik yapıyordu Anastasya; iri yapılı sarışınlardan biri –alkolün hayvanlaştırdığı bir herifti bu– hemen arka sokakta bekleyen mala el koymak için çıkıyordu o sırada.

“Mister, daha uzağa, Yirminci Sokağa gelse... En iyisi oraya gel-sin, en güzel kızlar orada...” diyordu Gumer kadın çıkışta. Bedava tarafından viski ve sigara içebilmek için işi pezevenkliğe vardi-ran

Amerikalılaştırılmış köylüye söylüyordu bunu; sarışın adamın ter-cümanlığını yapan köylüye.

“Olmaz,” diyordu köylü. “Mister’in acele işi var, gelemez o kadar uzağa.”

“Madem bütün hayatları boyunca kazık yemek için bir de para veriyor erkek milleti, bir anlığına kazıklanmak için de bastırır parayı,” diye söyleniyordu Anastasya. Ayaklarının dibinde çiçek sepeti, rüyada gibi konuşuyordu. “Bütün pislik bu orospulardan geliyor aslında, orospuluk kanlarına girmiş bunların... Sevmediğin, hoşlanmadığın herifin altına yat; olur şey değil... Kendimi övmek gibi olmasın ama canım çektiği zaman, hiç olmazsa hoşlandığım adamın altına yatmışımdır. Çocuğumun babası mesela. Bakma, kendime ‘teyze’ dedirtiyorum, öyle anne filan dedirtir miyim hiç? Fakat suç orospuların değil sadece, asıl pislik şu düzenbaz çiçekçi karının: Bağırıyor bir de: ‘Çiçekler! Çiçekler var!’ diye... Pezevenklik yapıyor düpedüz. Tüh, onun suçuna ortaklık ediyorum ben de; sepetine gözcülük etmiyor muyum, öyle ya?”

Ayağının ucuyla tekmeledi çiçek sepetini; leylaklar, manolyalar, yaseminler savrulup gittiler caddeye. Kızıla çalan bir akşam karanlığı elektrikli tellerin üstüne bir örtü gibi yerleşmişti. Gökte bir alay yıldız parılıyordu.

Dar omuzlu genç bir adam durdu önünde ve ne olup bittiğini anlayabilmek için dikkatle baktı. Uzun boylu, ince bir adamdı bu; silueti, büyük boy şişeleri andırıyordu.

“Zavallı kadın. Çiçekleriniz yere düştü demek? Ben de yardım edeyim, beraber toplayalım...”

“Çiçekler benim değil... Sepet de benim değil...” dedi Anastasya ve kendini tutmasa şunu da söyleyecekti: “Beni gözcülük ederken gördünüz ama o sırada...”

Fakat genç adam başladı çiçekleri toplamaya:

“Gumer kadının çiçekleri bunlar!.. Hemen tanıdım sepeti.” Çiçekleri toplarken bir yandan da vanilya kokan ağzını Anastasya’nın kulağına dayayarak fısıldadı:

“Haberin var mı; ‘deniz kertenkelesi’ getirdi mi acaba Gumer kadın?..”

“Hiçbir şey söylemedi bana. Sepetini emanet edip gitti. Çiçekleri de rüzgâr düşürdü yere. Tanrı sizden razı olsun, yardım ettiniz bana.”

“Karanfil de getirmedi mi yoksa? Gelince bana neden karanfil ve ‘deniz kertenkelesi’ getirmediğini soruver.”

Anastasya, onun bu sözlerle neyi kastettiğini anlamamış göründü; sözünü kesti adamın:

“Gelsin, söylerim...”

“Uzağa mı gitti yoksa?”

“Bilmiyorum...”

“Beni Granada’da, içeride arasın gelince. Bara veya lokanta kısmına baksın, tamam mı?”

Vakit öldürmek için kaldırımın kenarına çöktü Anastasya.

“Şu saman altından su yürütenler var ya, Tanrım, işte onların şerrinden kuru sen bizi...” diye söyleniyordu yasemin demetlerine bakarken. Bu yaseminler ona düğün ve cenaze törenlerini, vaftiz günlerini hatırlatıyordu. Leylaklar pek bir şey hatırlatmıyordu; biraz biraz koynuna girdiği erkeklerden birinin yırtıcılığı geliyordu aklına sadece. Saman altından su yürütüyor şu Gumer karısı. Namuslu kadın pozları takınıyor takınmasına, gelgelelim pezevenklik ettiği yetmiyormuş gibi “deniz kertenkelesi” satıyor fazladan. Namussuz karı! Çiçek satışı ve pezevenlikle gül gibi geçinirken, kalkmış “deniz kertenkelesi” satıyor haspam! Bal gibi geçiniyor işte karı; geçen gece mesela, o bol sırmalı subay, ağzının kokusu belli olmasın diye sepetteki bütün çiçekleri yemedi mi? Tam yirmi üç demet çiçek yedi herif! Ayakta duramıyordu zaten; dünyayı içmişti, dut gibiydi ve yanındaki kız ağzının koktuğunu anlamasın diye boyuna yedi çiçekleri.”

“Bırak şu yanındaki soğuk kadını...” diyordu Gumer haspası. “Çok güzel bir kadın var elimin altında,” diyordu herifin kulağına ve çiçekleri rahat yesin diye adamın burnuna tutuyordu sepetini. Fakat herif bütün çiçekleri afiyetle yediği hâlde Gumer kaltağının teklifini duymadı bile; sızıp kaldı oracıkta. Yanındaki heriflerden biri –havuç saçlı olanı– herif ot yedikçe basıyordu kahkahayı; yerinde duramıyordu mübarek, boyuna tepinip yumrukluyordu ma-

sayı. Sonunda tepinmekten yoruldu, gülmekten çenesi ağrıdı meretin. O zaman tuttu, bastırdı Gumer kaltağına çiçeklerin parasını.

Başını kaşdı Anastasya. Düşünmek kafasına ağrı veriyordu sanki. Kalktı ayağı, iki eliyle entarisinin arkasını silkeledi ve aniden içeriye gönderdiği yumurcağı hatırlayıp Granada'nın kapısına yaklaştı. Gerindi, uzun uzun esnedikten sonra kendini tutamayıp söylendi tekrar:

“Ecnebilir kafayı tütsülüyor gene!”

Korktu. Etrafını saran sessizlik içinde cın cın ötmüştü sesi. Sözlerini kendisi bile duymuştu. Etrafına bakındı ürkerek. Kimsecikler yoktu. Cadde ıssızdı. Şoförler arabalarına çekilmiş, kestiriyorlardı. Etrafta devriye gezen polisler, sarı paltoları içinde uyur-gezerlere benziyorlardı.

Gumer kadın döndü o sırada. Aldı sepetini, Anastasya'ya bir “eyvallah” bile demeden uzaklaştı. Ne olacak, aile terbiyesi görmemiş işte! Fark etmemişti geldiğini, hele gidişini hiç anlamamıştı. Böylesi daha iyi. O çiçeklerin arasında “deniz kertenkelesi” taşıyan sepete bekçilik etmek bile suçtu aslında. Fakat karı, ona vermeyi vadettiği harçlığı vermeden sıvışmıştı asıl; demek bu yüzden “unutkanlık” numarası oynamıştı biraz önce. Üç beş kuruş olsaydı cebinde, gider, biraz kinin hapı alırdı; soğuktan korunacak, ateşini de düşürecekti. Geçenlerde yağmura yakalanmış, sırlısklam olmuş ve sıtmaya tutulmuştu. Ne yağmurdu ama! Tufandan beter! Ufaklığı elinden tutup eve sürüklemişti; yürümek nesi, yüzerek sığınmışlardı eve.

Barda yârenlik edenler bıkmadan usanmadan kadeh tokuşturup karşılıklı dostluk gösterisine devam ediyorlardı. Ahbaplar veya aralarında göz aşinalığı olanlar, sonunda birbirlerinin içkisini de ziftlenmekteydiler. Salonun bir köşesindeki plak dolabı da hiç durmuyor, bir plak bitince bir yenisini çalıyor. Bütün şiddetli ve çiğ renklerin sargıladığı bu kocaman aletin karnından bağırarak sesli bir müzik fıskırıyor dışarıya. İnce tonların bütün nüanslarından geçerek titretiyordu koca aleti ve yanak yanağa şarkı söyleyen çiftlerin sesine karışıyordu. Ecnebilir hiçbir kadını bir dakika olsun rahat bırakmıyor, hemen piste sürüklüyorlardı,

küçük burjuva eğlencelerinde kimsenin dansa kaldırmadığı çirkin kızlar için bulunmaz bir fırsattı bu. Herkes durmadan dans ediyordu burada: Yaşlısı, genci, güzeli, çirkini... Dön babam dönüyorlardı ecnebilerin kollarında ve hiçbiri de “ecnebi” damgasını yemekten çekinmiyordu.

Bugi-vugi'nin* hızlı temposuna pek alışkın olmayanlar çabuk yorulup soluk soluğa dönüyorlardı masalarına. Viski içince de hararet basıyordu insanı, üstelik bu modern danslarda rahat edemiyor insan; iç çamaşırları açılıyor, kopçalar çözülüyordu. Fakat belki de bu yüzden *bugi*'ler, *bluz*'lardan** daha hoş oluyor, gerçi *bluz*'lar da hoş oluyor ama –kadınlar tuvaletinde hep böyle konuşmalar işitiliyordu– *bluz*'lar *bugi*'lerden daha hoş oluyor canım, aynı fikirdeyiz tabii fakat kimse *bugi*'lerin *bluz*'lardan daha az hoş olduğunu söyleyemez, *bugi*'ler daha hoş oluyor çünkü...

“Epey para topladın mı, bücür?” diye seslendi Anastasya çocuğun şapkasını dolu görünce. “Geçen gece büyük teyzenin o çiçek yiyen subaydan aldığından daha fazla kazanmışsındır umarım!”

“Teyzem mi? O kadın akrabamız mı, söylesene teyze?”

“Hayır, bir şeyimiz bile değil ama o da fukara olduğuna göre aynı aileden sayılırız.”

Cumartesi ve pazar günleri plak dolabının pabucu dama atılıyordu. Bu günlerde caz orkestrası ve marimba elektrikleleniyordu yoğun bir kalabalıkla sıkışan geceleri. Marimba, ayaklı bir yılan gibi yerde sürünüyor, fosfor saçlı bir meleğin sürüklediği caz ise bir koro kadar gürültücü ve azgın, adamın parmaklarında ritme uyarak yeni bir jeolojik eklenti hâlinde büyüyordu. Salondaki bütün teller, tahtalar ve madeni eşyalar havayı en büyük gürültülerle ve insanlığın yaradılışındaki bütün sessizliklerle; taşların kırılışından tutun da gümbürtüyle ileriye atılmadan önce bir an boşalma vaktini kollayan dalgalara varıncaya kadar, bütün sessizlikler ve gürültülerle dolduruyordu.

Saat ikiyi gösteriyordu şimdi. Vakit gece yarısını çoktan geçtiği hâlde işne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı içerisi.

* Dönemin popüler “boogie-woogie” dansı ve müziği.

** “Blues” müziği.

Masalar, iskemleler yetmiyordu. Dans pisti gittikçe ufalıyordu. Daha masa gerekliydi insanları oturtabilmek için, daha iskemle gerekliydi. Pist her dakika küçülüyor, kimseye yetmiyordu. Dans eden çiftler çoğalıyordu. Dans etmiyorlardı aslında. Oldukları yerde kıvıldaıyamaz hâldeydiler. Belli bir noktanın etrafında dönüp duruyorlardı sadece. Üst üste, sarhoşlukla rüya arasında bir yerde, sigara dumanları içinde birbirlerine sarılarak, konuşarak, öpüşerek, dünyanın ilk yaratıldığı gün ilk insanların yaptığı gibi sarmaş dolaş dolanııyorlardı sadece. Dans etmiyorlardı. Kıvıldaıyamıyorlardı. Konuşmuyorlardı. Etraflarındaki hareketsiz eşyalardan, saksafonlardan, perküsyonlardan, davullardan ve piyanodan fıskıran azgın gürültünün ortasında birbirlerine karşı şefkatli ve yakın görünmeye çalışıyor, oyun oynuyorlardı aslında. Sonra sessizliğin ortasında aynı şeyi sürdürüyorlardı. Sessizlik de cazın bir şeklidir zaten.

Alkışlar, çığlıklar, sesler, gülüşmeler... Gelsin viski! Soda gelsin! Cin gelsin! Konyak! Rom! Bira gelsin tekrar! Şampanya!..

Salon loş. Bluz mu, tango mu? Tango... Ve herkesin önünde uçuşuz bucaksız Arjantin pampası... Tangodan sonra bir bolero.

Oradaki kalabalık koro hâlinde katılıyordu müziğe.

Tango biter bitmez, marimba başlıyordu tekrar: Çalgıların bas sesleriyle başlayan üç uzun ve ağır mezür:

Pon!.. Pon!.. Pon!..

Juan Nepomuceno Rojas Contreras'ı kısaltmış olmak için evinde, işinde ve her yerde don Nepo Rojas diye çağrılan yaşlı adam, bu üçlü titreşimi duyar duymaz sabahın üçünü takdis ederdi. Güzel vals... Günlük mesainin sonu...

Salonda onun hâkimiyeti altında bulunan kısımlarda her şey hazırdu; ışıkları söndürdüğünde rahatça evin yolunu tutabilirdi; ambalaj sandıklarından yapılmış bir duvarın önünde, boylu boyunca dizilmiş çöp bidonları doluydu. Kasaların üzerine, hayvanlara yapıldığı gibi garip isimler damgalanmıştı, (Kalküta, Liverpool, Hong-Kong, Şanghay, San Fransisco...) arka kapıya açılan koridora bıraktığı çantası ve paltosu hazır bekliyordu. O gün artan yiyeceklerle tıka basa doluydu çantası; iyisini kendi evine götüre-